

Исследование аналитической загадки-истории как объекта лингвистических изысканий достаточно перспективно. Прежде всего, ее можно и нужно рассматривать в трихотомии “форма – содержание – функция” со всеми вытекающими отсюда аспектами не только на материале немецкого, но и многих других естественных языков. Кроме того достаточно перспективным представляется сравнительный анализ детективных загадок-историй в разных языках.

Литература

Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – Т. 1. – М.: Русский язык, 1978. – 699 с. ССРЛЯ 1955: Словарь современного русского литературного языка. – М.– Л.: АН СССР, 1955. – Т. 4. – 1364 с. CUS: Die besten Rätselgeschichten von CUS. Was ist hier passiert? – Frankfurt am Main: Eichborn AG, 2002. – 126 S.

МАРУНЬКО О. А.

(Кременецький гуманітарно-педагогічний інститут ім. Тараса Шевченка)

НІМЕЦЬКА НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА ПРО КОНСТРУКЦІЇ З ПРЕТЕРИТАЛЬНИМ КОН'ЮНКТИВОМ

У статті проаналізовано наукові праці вчених, а також визначено підходи до вивчення конструкцій з претеритальним кон'юнктивом у сучасній лінгвістиці.

Ключові слова: усталені конструкції, претеритальний кон'юнктив, німецька мова, структура, семантика, когнітивна прагматика.

Марушко О. А. **Немецкая научная литература о конструкциях с претеритальным конъюнктивом.** В статье проанализированы научные труды ученых, а также определены подходы к изучению конструкций с претеритальным конъюнктивом в современной лингвистике.

Ключевые слова: устойчивые конструкции, претеритальный конъюнктив, немецкий язык, структура, семантика, когнитивная прагматика.

Marunko O. A. **German scientific literature on structures with Past Subjunctive.** In the article the author analyzes researches of scientists, and has also defined approaches to the study of structures with Past Subjunctive in modern linguistics.

Key words: set phrases, Preterit Conjunction, German language, structure, semantics, cognitive pragmatics.

У колі загальних проблем антропоцентричної лінгвістики сьогодення особливої актуальності набувають проблеми, пов'язані з реалізацією мовних і мовленнєвих одиниць у дискурсі. Активне звернення лінгвістів до мови в дії пов'язується з прагмалінгвістикою, для якої на сучасному етапі є характерними процеси когнітивізації та інтеграції з іншими напрямками мовознавчих студій. Саме ці процеси зумовлюють своєчасність розв'язання завдань, які були поставлені ще на перших етапах розвитку прагмалінгвістики, але дотепер не отримали достатнього висвітлення в германському мовознавстві. Так, Дж. Сейдок ще у 1972 р. наголосив на вирішальній ролі в реалізації мовленнєвих актів так званих мовленнєвоактових ідіом – усталених синтаксичних конструкцій, в яких явища граматичні виступають у нерозривній єдності з явищами лексико-фразеологічними [Sadock, 1974]. Проте, всебічний аналіз таких конструкцій став можливим лише сьогодні, за умов збагачення прагмалінгвістики когнітивним і лінгвокультурним аспектами.

Об'єктом дослідження у статті виступають конструкції типу: (1) ... *da / soweit wären wir ... (Da wären wir am Ziel!)*; (2) ... *das hätten wir ... (Das hätten wir endlich geschafft.)*; (3) ... *wie wäre es mit ... (Wie wäre es mit einer Partie Schach?)*; (4) ... *ich hätte gern ... (Ich hätte gern braune Schuhe)*; (5) ... *ich würde (...) sagen ... (Ich würde Ihnen das nicht sagen.)*; (6) ... *es wäre (...)gut / genug ... (Es wäre für heute gut / genug.)*. **Предмет** дослідження – місце конструкції з претеритальним кон'юнктивом у сучасній науковій літературі. **Актуальність** такої спрямованості дослідження визначається тим, що ці утворення належать до специфічних конструкцій німецької мови і є досить частотними у вживанні, мають власне поле застосування.

Мета дослідження полягає у дослідженні місця даного типу речень у граматиці сучасної німецької мови. працях вчених, які займалися вивченням німецького кон'юнктива.

У сучасній науковій літературі з німецької мови такі конструкції не утворюють спеціальну тему для окремого і ґрунтовного дослідження, а розглядаються у межах питання, що висвітлює функціональну якість кон'юнктива як засобу, що надає вислову відтінок „ввічливості”, („м'якості”, „дипломатичності” – „Höflichkeit”, „Diplomatie”) [Brinkmann, 1962; Admoni, 1970; Bausch, 1979; Eisenberg, 1999]. При цьому зазначається, що вживання претеритального кон'юнктива у реченнях такого структурно-семантичного типу не пов'язано із вираженням типового для кон'юнктива „минулого часу” значення „ірреальності”. Висловлення, які містять такі конструкції, вказують на результат дії (1, 2) / факт пропозиції (3) / реальне бажання (4) / реальну дію, яку виконує мовець під час здійснення мовного кроку (5) / констатацію дії, процесу (6), у зв'язку з чим присудок у реченні відповідно до правил граматики мав би бути оформлений

індикативом: „Charakteristisch für diese Äußerungen ist, daß nach der Modustheorie der Grammatiken in allen Fällen der Indikativ obligatorisch sein müßte. Indikativ ist auch in allen Fällen strukturell möglich ... „ [142. с. 91]. Порівняємо: (1) *Da wären wir* am Ziel! → *Wir sind* nun am Ziel. (2) *Das hätten wir* endlich **geschafft** → *Das haben wir* endlich **geschafft** ... , (3) *Wie wäre es* mit einer Partie Schach? → *Wie ist* es mit einer Partie Schach? (4) *Ich hätte gern* braune Schuhe → *Ich will* gern braune Schuhe. Індикатив не порушує граматичну структуру речення, проте, як зазначає К.-Г. Бауш, у мовленні перевага надається кон'юнктиву: „ ... der Konjunktiv II ist jedoch im Sprachgebrauch offensichtlich die Hauptvariante.” [Bausch, 1979, с. 91]. Зазначимо думку інших авторитетних лінгвістів щодо цього питання.

Х. Брінкманн з приводу кон'юнктивного варіанту вислову (1) *Da wären wir ... / soweit wären wir (am Ziel) ...* пише, що його можна перефразувати: → *Wir sind nun (am Ziel) ... / Soweit sind wir (nun) gekommen*. Введення індикатива і кон'юнктива, підкреслює Х. Брінкманн, може бути зумовлено модальним фактором: індикатив використовується як засіб констатації завершеності дії (процесу), у той час як вживання кон'юнктива не виключає сумнів автора вислову щодо факту завершеності дії: „ ... daß mit dem Indikativ 'nachdrücklich zum Ausdruck [... kommt], daß der Betreffende da ist', während man mit der Verwendung des Konjunktivs 'zum Ausdruck bringen will, daß es Momente gab, die das Kommen fraglich machen konnten'.” [Brinkmann, 1962, с. 355].

В. Г. Адмони трактує це питання з іншої позиції. Різницю між варіантами (Konjunktiv – Indikativ) він бачить у ступені категоричності висловлювання. В обох випадках, на думку вченого, йдеться про факти, в яких немає підстави для сумніву. Вживання кон'юнктива пов'язується із наміром мовця надати вислову „ввічливу форму”: висловлення з кон'юнктивом позначають „ ... eine nicht zu bezweifelnde Tatsache, die nur aus Höflichkeitsgründen in gemilderter Form ausgedrückt wird ... ” [Адмони, 1972, с. 197].

Конструкції *Das hätten wir... / das hätten wir geschafft ...* (2) в індикативному варіанті приймають таку форму: → *Das haben wir ... / Das haben wir nun geschafft ...*. Г. Штольте пояснює вживання індикатива / кон'юнктива з історичної точки зору і в аспекті модальності. Він вважає, що претерит кон'юнктива надає вислову високу ступінь виразності, яка досягається за рахунок (асоціаційного) зіставлення „ірреаліса” (як первісного значення кон'юнктива) із сучасним вживанням форми для позначення „завершеності” дії: „Auffalend ist der Gebrauch des Konj.Prät. in Sätzen, die ein wirklich erreichtes Ereignis angeben [...]. Diese Verwendung des Irrealis hat offenbar ihren Anfang genommen von Fällen, bei denen der Gedanke an das noch nicht Wirkliche vorschwebt, das an dem Erstrebten noch fehlt und dessen Verwirklichung zweifelhaft erscheint.” [Stolte, 1949, с. 347]. Дещо подібну точку зору висловлює Г. Шаде. Він зазначає, що кон'юнктив вживається тоді, коли: „ ... wenn eine Handlung zu einem Ergebnis geführt hat, daß wir kaum erwartet haben, an dessen Zustandekommen wir gezweifelt haben.” [Schade, 1971, с. 227]

Г. Глінц вважає, що, хоча кон'юнктив в таких виразах і вказує на „результативну дію”, проте він одночасно вживається як „засіб вираження певного ступеня відмежування” від змісту сказаного” („Distanzierung“) – як один з „видів стриманості” („ein gewisses Zurücknehmen der Wichtigkeit, eine Art Understatement“). Тим самим Г. Глінц розглядає кон'юнктив у системі засобів вираження оцінної позиції мовця, його „стриманої позиції” щодо констатації факту завершеності дії [Glinz, 1970, с. 116].

В.К. Постма не розглядає кон'юнктивний та індикативний варіанти у межах традиційного розуміння понять Irrealis та Realis і традиційної інтерпретації відповідних значень. Він розглядає кон'юнктив у якості засобу вираження підвищеного ступеня реальності дії („ ... daß hier der Konjunktiv Ausdruck einer gesteigerten Realität ist ... ”) [Postma, 1970, с. 363].

Ван Дам поглиблює думку В.К. Постми. Він вважає, що кон'юнктивний варіант „підсилює факт завершеності” дії („gesteigerte Realität“). Одночасно ця форма вказує на емпатичну, триумфуючу поведінку мовця, його збуджений і радісний стан. Подібні вислови створюють затишну домашню атмосферу, свідчать про позитивні (радісні) емоції автора вислову [Jan van Dam, 1972, с. 119].

Конструкція (3): *Wie wäre es mit ...* (*Wie wäre es mit einer Stadtrundfahrt?*) має форму запитання. В прагматичному аспекті речення з такою конструкцією є *запрошенням* (непрямий акт) до певної дії, яку мовець хотів би виконувати разом з тим, до кого він звертається. *Запрошення* має ввічливе супроводження за рахунок взаємодії форми претеритального кон'юнктива із зовнішнім малюнком конструкції. Індикативний варіант *Wollen Sie / wir nicht ... ?* є формою *пропозиції* мовця, яка висловлена у *нейтральній* тональності. Разом з тим, сема „ввічливість” може бути виражена також за рахунок відповідної інтонації.

Конструкції у 1-й особі *Ich hätte gern ... ; Ich würde sagen ...* (4 і 5) асоціюються з перформативними висловами *ich wünsche hiermit ... , ich sage / behaupte hiermit ...*. У деяких граматиках зазначається, що такі форми вживаються для „пом'якшення” сказаного, яке містить бажання або твердження мовця: Irrealis „завуальовує” / „пом'якшує” істинну думку мовця [напр.: Glinz, 1970 с. 116; Postma, 1970 с. 351].

У навчальних посібниках, які були опубліковані за часів Радянського Союзу, в 60-х – 80-х роках минулого століття, конструкції зазначеного типу розглядаються разом з іншими типами кон'юнктивних

речень. Автори посібників з цього приводу також вказують на таку специфічну функцію німецького кон'юнктива, як вираження „ввічливості” („дипломатичності”) [наприклад: Schendels. с. 86—98].

Значно більшої уваги отримали конструкції цього типу в монографії В.В.Козловського [Козловский, 1997]. Новим у стратегії дослідження німецьких речень з кон'юнктивом було те, що автор підняв питання про необхідність їхнього всебічного аналізу – в аспектах синтаксису, семантики і прагматики. Конструкції: *da / soweit wären wir ... ; ... das hätten wir ...; ... wie wäre es mit ... ; ... ich hätte gern ... ; ... ich würde (...) sagen ... ; ... es wäre (...)gut / genug ...* уперше були об'єднані в одну спеціальну (окрему) групу на основі спільних структурних і семантичних ознак. Структурний та семантичний аналіз цих конструкцій виявив додаткові можливості дослідження – у напрямку пошуку речень-моделей усталеного типу з претеритальним кон'юнктивом, застосування таких лінгвістичних методів, які б надали можливість отримати більше інформації щодо специфіки формальної вираженості таких речень-моделей, подальшої систематизації, виявлення структурного, семантичного та прагматичного потенціалу. Таку стратегію дослідження конструкцій з претеритальним кон'юнктивом можна пояснити новими завданнями в комунікативній лінгвістиці: інтерпретацію мовної одиниці необхідно поглибити у напрямку отримання додаткових знань – з метою розуміння її семантико-прагматичного, когнітивно-прагматичного потенціалу та лінгвокультурного змісту.

Сучасний підхід до інтерпретації мовних фактів враховує також лінгвопсихологічний аспект, який передбачає дослідження шляхів досягнення взаєморозуміння між учасниками ситуації спілкування. К.-Г. Бауш у цьому зв'язку зазначає, що синтаксичні конструкції з претеритальним кон'юнктивом характерні для діалогу і використовуються, як правило, у стандартних ситуаціях спілкування. Незважаючи на те, що в усіх випадках індикатив не порушує речення у структурно-граматичному плані, його використання є мінімальним. Вживання кон'юнктивних варіантів ґрунтується на конвенціональній основі. К.-Г. Бауш пише, що важко уявити такий діалог у магазині: Покупець: *Ist es das?* — продавець: *Ja, das ist es.* Неправильним слід вважати таке звертання відвідувача у пивному барі: *Ich will nun gern ein Bier* або *Ich fordere Sie hiermit auf, mir ein Bier zu bringen*. Загально прийнятим є кон'юнктивний варіант: *Ich hätte gern ein Bier (gehabt)*. Аналогічне пояснення можна дати варіантам *ich sage hiermit ... / ich behaupte hiermit ... — ... ich würde sagen ...* [Bausch, 1979, с. 93—94]. Діалогічне мовлення виробило такі формули спілкування, які спрямовані не тільки на обмін інформацією, а і досягнення контакту та взаєморозуміння.

Отже, у якості висновків зазначимо, що даний тип речень не підлягав комплексному дослідженню: структурно-семантичних, семантико-прагматичних, когнітивного-прагматичних та лінгвокультурних особливостей зазначених конструкцій.

Література

- Адмони В. Г. Строй современного немецкого языка / Владимир Григорьевич Адмони. — Л.: Просвещение, 1972. — 312 с.
 Козловский В. В. Предложения с конъюнктивом (структура, семантика, прагматика) : [монография] / Виктор Владимирович Козловский. — Черновцы : Рута, 1997. — 281 с. *Admoni V. Der deutsche Sprachbau / Vladimir Admoni.* — [3.durchgesehene und erweiterte Auflage]. — München, 1970. — 310 S. *Bausch K.-H. Modalität und Konjunktivgebrauch in der gesprochenen deutschen Standardsprache / Karl-Heinz Bausch* — München : Max Hueber Verlag, 1979. — 272 S. *Brinkmann H. Die deutsche Sprache. Gestalt und Leistung / Brinkmann H.* — Düsseldorf : Pädagogischer Verlag Schwann, 1962. — 939 S. *Dam, Jan van. Syntax der deutschen Sprache / Jan van Dam.* — Groningen, 1972. — 276 S. *Eisenberg P. Grundriss der deutschen Grammatik / Peter Eisenberg.* — [Band 2: Der Satz]. — Stuttgart, Weimar : J. B. Metzler Verlag, 1999. — 551 S. *Glinz H. Deutsche Grammatik 1. Satz — Modus — Tempus / Hans Glinz.* — Frankfurt / Main, 1970. — 378 S. *Postma W. K. Hochdeutsche Sprachlehre / W. K. Postma.* — Groningen : Wolters-Noordhoff, 1970. — X, 521 S. *Sadock J. M. Toward a Linguistic Theory of Speech Acts.* — N.Y.: Academic Press, 1974. — 168 p. — Bibliogr.: p. 159—164. *Schade G. Einführung in die deutsche Sprache der Wissenschaften. Ein Lehrbuch für Ausländer / Günter Schade.* — [3., durchgesehene Aufl.]. — Berlin: Erich Schmidt Verlag, 1971. — 159 S. *Schendels E. Deutsche Grammatik / Evgenia Schendels.* — Moskau: VYSSAJA SKOLA, 1979. — 397 S.

ОМЕЛЬЧЕНКО Л.Ф.

(Київський міжнародний університет)

СОЛОВЙОВА Л.Ф.

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МОРОЗ Т.М.

(Київський національний лінгвістичний університет)

ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРУКТУРНО-СКЛАДНИХ НОМІНАНТІВ З ФОРМАНТОМ -ER В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття висвітлює деякі аспекти функціонування англійських складних та складнопохідних одиниць з формантом -er, їх семантичні й дискурсивні особливості. В роботі приділяється основна увага виявленню семантично-стилістичного потенціалу структурно-складних номінантів, їх комунікативній релевантності. Результати проведеного дослідження демонструють високу продуктивність форманта -er в агентивних іменах.

Ключові слова: функціональна композитологія, композити, складнопохідні одиниці, комунікативна релевантність, дискурсивні особливості.